The row of mass graves could have been created during the winter of 1945–1946 when the greatest POW mortality rate occurred. The ages of the exhumed remains ranged from 20 to over 50. The prisoners had been interred almost without clothing. One or several buttons were found near some of the individuals (Fig. 4). Several had been buried with personal items (Fig. 5) or personal hygiene articles. Fragments of dehydrated brain tissue were discovered in 18 skulls (Fig. 6). The remains were reburied in the Aukštieji Šančiai Military Cemetery in Kaunas.

Diana Antropikaitė

Pagrandų II Pasaulinio karo vokiečių karių palaidojimo vieta

2016 m. Pagrandų kaime (Zarasų r., Salako sen.), II Pasaulinio karo vokiečių karių palaidojimo vietoje VDK užsakymu vykdyti ekshumavimo darbai. Informacijos apie karių palaidojimų vietą suteikė sodybos savininkai. Žinios apie prie pat namų esančią kapavietę buvo perduodamos iš kartos į kartą. Sodybos namas pastatytas jau karo metu, 1940 m. Užėjus frontui vokiečių kariai liepė Pagrandų gyventojams pasitraukti iš kaimo į Š esančių ežerų pusėn. Tada naujai statytame dideliame name įkurtas štabas. Prie pat namo, dalyvaujant vokiečių kunigui, palaidoti Drobiškių kaimo apylinkėse žuvę kariai. Greičiausiai vieta palaidojimui prie pat namo buvo tinkamiausia ar patogiausia. Galbūt arti nebuvo kaimo kapinaičių ar kito ryškaus orientyro, tinkamo palaidojimui.

Ištirta bendro 16,45 m² ploto perkasa. Po velėna ir dirvožemio sluoksniu nuo 20–30 cm gylio atidengtas gelsvo–rusvo smėlio su molio intarpais sluoksnis – įžemis. Jame fiksuotas 2,3x2,25 m dydžio kapo duobės kontūras. Duobė buvo tik 2,8 m nuo namo pamatų. Pašalinus maišytą smėlingą duobės užpildo gruntą, 1–1,1 m gylyje atidengti 4 karių palaikai (1 pav.). Mirusieji palaidoti tvarkingai, vienas šalia kito, galvomis orientuoti į ŠR, pastato link. Mirusiųjų rankos sulenktos juosmens srityje, kojos ištiestos. Trys iš keturių palaikų buvo perrišti ryšio laidais ties kaklo, juosmens, šlaunų, kelių ir blauzdų sritimi. Kadangi, anot liudininkų, palaikai buvo atgabenti iš Drobiškių kaimo, esančio

1 pav. Pagrandų kaime atidengtas vokiečių karių palaidojimas prie pat sodybos namo iš PV. D. Antropikaitės nuotr.

Fig. 1. The burial of German soldiers unearthed close to a house in Pagrandai village, as seen from the SW.

0 3 cm

2 pav. Individas 1, kompasas su audinio liekanomis. D. Antropikaitės nuotr.

Fig. 2. Individual 1 and a compass with the remains of fabric.

0 5 cm

3 pav. Individas 2, žirklės, veidrodėlis, pieštuko liekanos, uniformos sagos ir kabliukas. K. Kapučinsko nuotr.

Fig. 3. Individual 2, scissors, a small mirror, the remains of a pencil, uniform buttons, and a small hook.

apie 4 km nuo Pagrandų, galbūt jie surišti pervežimui.

Prie palaikų rasta uniformos liekanų: metalinių ir plastikinių sagų, odinių dirželių, sagčių, drabužių kabliukų. Aptikta keletas ekipuotės daiktų: šovinių dėtuvių dalių, kompasas (2 pav.). Iš asmeninių daiktų rasta rožinio, medaliono liekanų, pieštukas, kišeninis veidrodėlis, žirklės (3 pav.). Taip pat aptikta medicininio binto liekanų, 1943 m. 10 reichspfenigų moneta. Prie vieno iš individų rastas stiklinis butelis su dokumentų liekanomis. Trys iš keturių karių turėjo perpus perlaužtus atpažinimo žetonus. Iš informacijos žetonuose galima spręsti, kad kariai priklausė artileriniam daliniui.

Aptikti palaikai yra 25–40 m. amžiaus vyrų. Identifikuota Šmorlio mazgų, artritinių, degeneracinių stuburo pakitimų, susijusių su dideliu fiziniu krūviu. Fiksuotos anatominės variacijos – *spina bifida occulta, rhomboid fossa* ir alkūnkaulinių duobių angos. Trys kariai iš keturių buvo su gausiais perimortaliniais kaukolės lūžiais, kuriuos reikėtų sieti su tiesioginiais karo veiksmais. Individo 3 kaukolėje pastebėtos gyjančios minkštųjų audinių žaizdos žymės. Individo 4 buvo sugijęs kairės kojos lūžis.

Palaikai bus perlaidoti Vilniaus Vingio parko karių kapinėse. Kapuose aptiktos prastai išlikusios aprangos ir ekipuotės liekanos bus perlaidotos kartu su palaikais. Geresnės būklės ekipuotės fragmentai ir tapatybės nustatymui didelės reikšmės neturintys asmeniniai daiktai perduoti Zarasų krašto muziejui. Tapatybės nustatymui svarbūs daiktai bei radiniai, galintys turėti simbolinę reikšmę kario artimiesiems, t. y. identifikaciniai žetonai, asmeniniai daiktai bei butelis su dokumentais, bus perduoti VDK.

The Pagrandai Burial Site of Second World War German Soldiers

In 2016, the remains of Second World War German soldiers were exhumed in Pagrandai village. A total of 16.45 m^2 were excavated and the remains of four soldiers were removed. The soldiers had been buried close to the house, which had served as a German headquarters during the war. The individuals were uncovered at a depth of 1–1.1 m with their heads to the

NE, i.e. towards the house. They had been buried in a common, 2.3 x 2.25 m pit. Three of the remains had been bound with communications wire, which was possibly used to bring them places where they had died (Fig. 1). A few fragments of uniforms and gear as well as personal items were discovered near the remains (Figs. 2–3). A glass bottle with the remains of documents was found near individual 3. Three individuals had their identification tags. They probably belonged to an artillery unit.

The remains belonged to 25–45 year-old males. A multitude of skull lesions as well as healed fractures and traumas were determined. The remains were reburied in Vingis Park Military Cemetery in Vilnius.

Diana Antropikaitė,
Linas Kvizikevičius

II Pasaulinio karo vokiečių palaidojimai Rokoniuose

2016 m. Rokonių kaime (Radviliškio r., Šeduvos sen.) vykdyti II Pasaulinio karo vokiečių karių ekshumavimo darbai. Kapavietė yra į PV nuo kaimo, ariamame lauke. Informacijos apie kapavietę gauta iš Lietuvos Šaulių sąjungos Šiaulių generolo P. Plechavičiaus rinktinės III kuopos šaulio Dainiaus Buivydo. Apie karių palaidojimus jam papasakojo vietiniai gyventojai. Anot jų, kaimo laukuose turėjo būti II Pasaulinio karo latvių SS legionierių kapai. Pasak gyventojų:

„1944 m. vasarą artėjant frontui Rokonių kaime, atvykę trimis sunkvežimiais, apsistojo vokiečiai, – latvių kariai – gražiomis naujomis uniformomis. Jų vyresnysis buvo vokiečių karininkas. Visą vakarą kariai gražiai dainavo latviškas dainas. Kitą rytą į kaimą su tankais įsiveržė tarybiniai kariai. Panikos apimti Vermachto kariai pradėjo bėgti, o tarybiniai kariai juos gaudė po laukus, šaudė ir žudė... Pasibaigus skerdynėms, kitą dieną tarybiniai kariai liepė vietiniams gyventojams surinkti vokiečių kūnus, juos suvežti ir palaidoti... Laidojant kūnus darbus prižiūrėjo Raudonosios armijos karininkas. Buvo palaidoti 50–53 karių kūnai...“

Iš gyventojų sužinota ir preliminari palaidojimų vieta kaimo žemių P pakraštyje – dabar dirbamoje žemėje, o anuomet „krūmais apaugusioje ir pelkėtoje vietoje“. Po Nepriklausomybės atkūrimo 1991 m. vietiniai kaimo gyventojai ėmėsi iniciatyvos įamžinti jų atminimą. Kaime gyvenantis ūkininkas Kazimieras Masilionis (kurio žemėje buvo palaidoti vokiečiai) pastatė paminklą su įrašu apie žuvusius 53 vokiečių karius (1 pav.). Dar viena dvylikos karių žūties ir palaidojimo vieta kaimo gyventojams žinoma ir Rokonių Š dalyje. Gyventojų iniciatyva ši vieta taip pat buvo pažymėta paminkliniu akmeniu. Apie 2000 m. Rokoniuose lankėsi Vokietijos ir Lietuvos kariai,

1 pav. Paminklas žuvusiems vokiečių kariams Rokonių kaimo P pakraštyje. L. Kvizikevičiaus nuotr.

Fig. 1. The monument to the fallen German soldiers on the S edge of Rokoniai village.